

MAIJA-LIISA PELTONEN

HYRSKEITÄ SISALMATOLLA

Muistelmia, kirjeitä ja päiväkirjoja

Viipuri 1898 – Elimäki 1954

Hyrskettä sisämatolla
© Maija-Liisa Peltonen

Ulkoasu: R. Penttinen
Kustantaja: Mediapinta, 2010

ISBN 978-952-235-186-9

SISÄLLYS

ALKUSANAT.....	7
KIITOKSET.....	9
1. KAARLON LAPSUUDESTA JA NUORUUDESTA	11
2. HIRVENSALMEN MANNISIA JA RIITTISIÄ	55
3. AINO ja KAARLO	99
4. KRISTILLISTÄ JA YHTEISKUNNALLISTA TOIMINTAA VIIPURISSA.....	119
5. MALMILLA 1926–1930	127
6. KANNELJÄRVELLÄ 1930–1931	146
7. LAPPEENRANNASSA 1932	166
8. HELSINGIN AIKA 1932–1941.....	173
9. SYSMÄN PAPPILASSA KESÄLLÄ 1934.....	194
10. KESÄT KARJALASSA 1935–1939	202
11. TÖÖLÖN YHTEISKOULUN AIKA 1937–1941.....	230
12. TALVISODAN AIKA 1939–1940	262
13. JÄLLEEN TUTULLA TYÖKENTÄLLÄ	279
14. ELIMÄELLÄ VUONNA 1941.....	283
15. MAALAI SPAPPILAN ELÄMÄÄ	293
16. ANNIKIN MUISTELMAT MÄKILUODON LINNAKKEELTA	336
17. LAURIN KIRJEET RINTAMALTA KOTIVÄELLE 1942–1944	365
18. KOUVOLAN LYSEOSSA 1941–1946	389
19. JÄLLEEN HELSINGISSÄ.....	418
20. POIMINTOJA KIRJEISTÄ JA PÄIVÄKIRJASTANI 1946–1947.....	437
21. SUOSEURAN TALOSSA	447
22. VIIPURILAISESSA OSAKUNNASSA.....	455
23. KIRJELIPPAANI 1947–1950.....	467
24. KYMENLAAKSOLAISEN OSAKUNNAN KOTISEUTURETKI ELIMÄELLÄ KESÄLLÄ 1948	503
25. KESÄKAITSIJA JA PARTIOJOHTAJA	514
26. MUUTOSTEN AIKA	520
27. EPILOGI.....	557
KIRJALLISUUTTA.....	565
ARKISTOT.....	567

SORVALIN KARTTA VUODELTA 1929. KARTTAAN ON MERKITY NUMEROIN KAIKKI SORVALIN TONTIT. ISÄN LAPSUUDENKOTI RANTAKATU KOLMESSA ON TONTILLA N:O 35. VIEREISEN SIMELLIN TALON TONTIN N:O ON 34. RANTAKATU OLI MYÖHEMMIN NIMELTÄÄN VEISTÄMÖNTIE. – KUVA ON ILMESTYNYT JUHANI LANKISEN TEOKSESSA KAUPAN JA TEOLLISUUDEN VIIPURI. PAMAUS 110-VUOTIAS. KARJALAN KIRJAPAINO OY LAPPEENRANTA 2000.

ALKUSANAT

Isäni **Kaarlo Hyske** (1898–1983) kirjoitti vuosina 1966–1973 *Muistelmiaan*, joita hän sanoi ”muistojen fragmenteiksi”. Vuosien mittaan käsikirjoitukseen kertyi yhteensä 327 konekirjoitussivua. Isä kirjoitti muistelmiaan eläkkeellä ollessaan usein Kanarian saarilla. Siellä hyvässä ilmastossa hän viihtyi ja kirjoitustyö sujui hyvin. Silmien etenevää rappeutumaa ei kuitenkaan voitu pysäyttää ja niinpä vuoden 1973 tienoilla näkökyky oli huonontunut niin tuntuvasti, että hänen oli lopetettava muistelmien kirjoittaminen.

Tuoreet muistelmansa Kaarlo lähetti kopioina jokaiselle lapselleen aina kun niitä oli kertynyt sopiva nivaska. Joulukuun 18. päivänä 1968 päivätyssä kirjeessään hän esitti erään toivomuksen: ”Olisi suurenmoista, jos nuoren sukumme muistojen mosaiikkiin alettaisiin koota monen hengen voimalla värikkäitä sirpaleita. Aikanaan joku teistä päästessään sivusta katselijaksi voisi niistä luoda elämää säteilevän kokonaisuuden.” Toisessa kirjeessä hän sanoi, että näistä ”muistojen sirpaleista syntyisi *s i s a l m a t t o*, jolla voisimme istuskella yhdessä menneitä muistellen.”

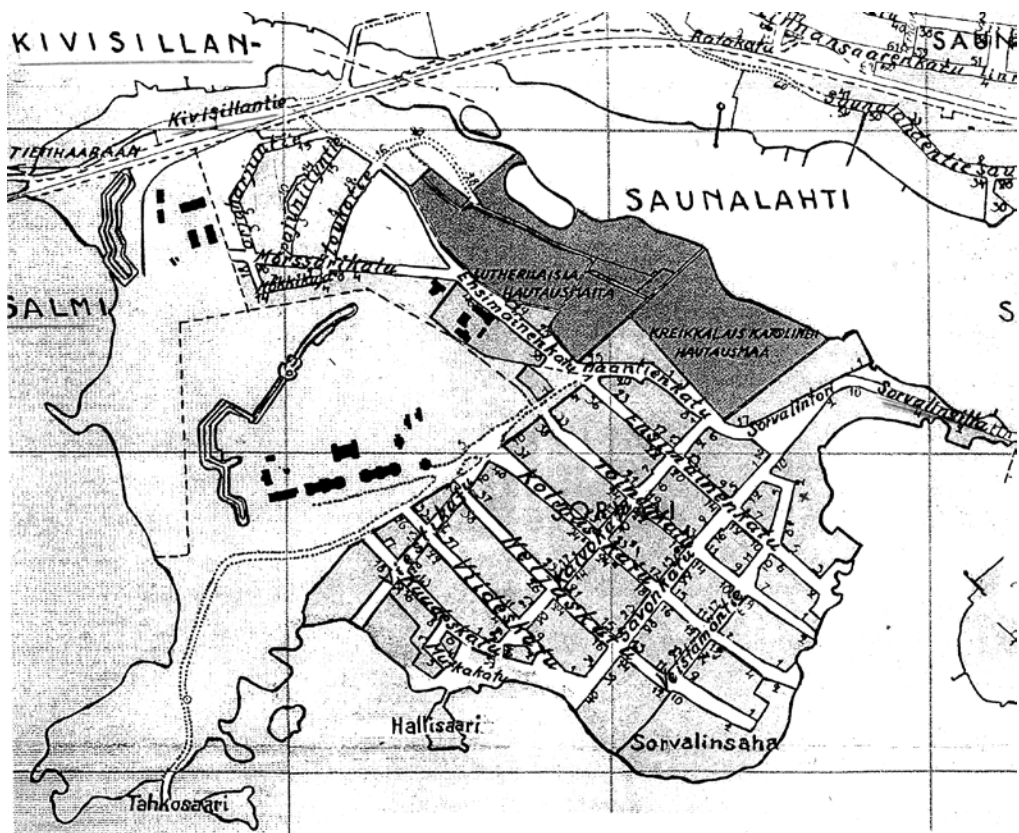
Aloin koota tätä sukuni tarinaa isäni toivomuksen ja hänen *Muistelmiensa* innoittamana. Kaarlon omat muistelmat aloittavat tämän *Hyskeitä sisalmatolla* -kirjan ja muodostavat sen perustan. Muita suurehkoja kokonaisuuksia, jotka on sisällytetty tähän kirjaan lähes sellaisenaan, ovat sisareni **Annikki Vartian** (1921–1999) muistelmia *Elämää linnakkeella ja maaseudulla jatkosodan päivinä* (käsikirjoitus 1987, 46 sivua) ja veljeni **Lauri Hyskeen** (1923–2003) *kirjeet rintamalta kotiväelle 1942–1944* (yhteensä 24 kirjettä). Veljeni **Jaakko Hyskeen** muistelmat sekä **omat** muistelmani jakautuvat kirjan eri lukuihin sisältönsä mukaisesti.

Äitini **Aino Hyskeen**, o.s. **Manninen** (1893–1951) suvusta kerron luvussa *Hirvensalmen Mannisia ja Riittäisiä* (noin 40 sivua). Lähteenä olen käyttänyt mm. **Pentti Riittisen** sukututkimusta *Hirvensalmen Riittäisiä* (käsikirjoitus, moniste 1999) ja serkkuni Lea Kärnän (o. s. Manninen) teosta *Palavan pensaän äärellä* (elämäkerta enostani Eino Mannisesta) sekä Maija Hurrin toimittamaa teosta *Mannisen tie* (elämäkerta serkustani Veikko Mannisesta).

Hyrskettä sisalmatolla päättyy 1950-luvun keskivaiheille. Johtavana periaatteena kirjoitustyössäni on ollut säilyttää hallussani olevat kirjeet, päiväkirjat ja muistelmat alkuperäisessä asussaan. Kirjan väliotsakkeet ovat minun laatimiani.

Kuvat muodostavat kirjassa oman kertomuksensa. Ne on pyritty sijoittamaan teksteineen oikeaan aikaan ja paikkaan. Valokuvat olen poiminut enimmäkseen oman kotini ja lapsuudenkotini albumeista.

Sorvalin kartta vuodelta 1935

SORVALIA YMPÄRÖIVÄT SAUNALAHTI, SUOMENSELKÄ, SUOMENVEDENSELKÄ JA KIVISILLANSALMI. KARTTA: OTTO-I MEURMANIN 1935 PIIRTÄMÄSTÄ VIIPURIN KARTASTA.

KIITOKSET

Kiitän tyttärentäni Outi Matikaista lämpimästi siitä, että hän on ollut aina valmis auttamaan minua tietokoneen ja sen ohjelmien käytössä. Poikani Petri Peltonen on käsikirjoitustani lukiessaan tehnyt hyödyllisiä huomautuksia, kysymyksiä ja korjauksia. Outi, Petri ja hänen vaimonsa Annukka Mäki ovat siirtäneet kirjaan tarkoitettuja valokuvia tietokoneelle. Lehtori Anja Aalto on tutustunut käsikirjoitukseeni, antanut tietoja ja rohkaisua. Lehtori Hilikka Mattila (o.s. Hietanen) on lukenut käsikirjoitustani ja ollut kannustavana kuuntelijana ja kommentoijana. Olen saanut kirjoitustyöni aikana yhteyden moniin nuoruudenaikaisiin ystäviin. Kirjeenvaihto ja puhelut ovat tuoneet myös uusia ystäviä ja tuttuavia. Äitini suvun arvokkaita henkilökuvia ja tilannekuvia olen saanut mm. pikkuserkultani Oili Maulalta (o.s. Puukko) sekä serkuiltani Ella Suomalalta (o.s. Manninen) ja Lea Kärnältä (o.s. Manninen). Lisäksi Annikki Ranta (o.s. Hovi) ja Anna-Liisa Tuokko (o.s. Riisiö) ovat lähettäneet kirjeittensä mukana Säkikijärveen ja Hirvensalmeen liittyviä harvinaisia valokuvia sekä uutta tietoa sisältäviä tekstejä ja asiakirjoja.

Tiedoista ja muistelmista kiitän myös seuraavia henkilöitä: Terttu Grönholm (o.s. Raussi), Raija Haggrén (o.s. Hämäläinen), Eino Hakala, Liisa Helenius, Alisa Hellstén (o.s. Lehtola), Pirkko Honkanen (o.s. Hovi), Pirkko Huurto, Jaakko Hyske, Kerttu Hyske (o.s. Kovas), Markku Hyske, Satu Nuotio-Hyske, Taina Hyske, Artturi Kaltokari, Lasse Lehtola, Erkki Manninen (Hirvensalmi), Eila Rautio (o.s. Lehtola), Heikki Riittinen, Iris ja Matti Simell, Pirkko Tammela (o.s. Lehtinen), Aino Toikka (o.s. Pelli) ja Raija Vesander (o.s. Hovi).

Maija-Liisa Peltonen o.s. Hyske

I.

KAARLON LAPSUUDESTA JA NUORUUDESTA

Viipurin Sorvali

Meille Hysrkeen lapsille isän lapsuudenkoti Viipurin Sorvalissa Rantakatu kolmessa tuli vuosien mittaan tutuksi ja rakkaaksi paikaksi. Kävimme siellä ennen sotia vähintään kerran kesässä. Sorvalin torilla aukeni kauppiaiden ja ostajien iloinen maailma ja Rantakadun puutarhassa merenranta. Sorvaliin oli vuosikymmenien kuluessa muutettu eri puolilta Suomea ja maan rajojen ulkopuoleltakin. Siellä on puhuttu suomen rinnalla paljon venäjää sekä ruotsia ja saksaa.

Sorvalilaiset ovat toimineet mm. arvostetuissa käsityöammateissa ja kalastajina. Jotkut taidot oli saatu Pietarin maineikkaissa työhuoneissa ja ne kulkivat perintönä seuraavalle sukupolvelle. Elämä oli usein niukkaa, mutta itsenäistä. Jos mahdollista, perheelle rakennettiin omin käsin talo tai mökki. Mutta köyhimmät asuivat hyvin ahtaasti jonkun talonmistajan vuokrahuoneissa. Sorvaliin oli kohonnut myös muualta siirrettyjä kookkaita emigranttihuiloita. Ne voivat olla virkamiehen, vääpelin tai kalastajan kotina.

Sorvalilaiset saivat pitää veneensä omassa rannassaan ilman laiturimaksuja. Kivettömällä hiekkakaduilla ja kujilla voi kävellä avojaloin. Kulkija saattoi Viestikadulla nähdä sotapojan ajelevan hiljakseen hevuskärryillä, joissa könötti suuri vesitynnyri. Viipurista oli tullut 1930-luvun alussa Suomen suurin varuskuntakaupunki.

Kaarlon lapsuudenkoti

Isäni Kaarlo kertoo *Muistelmissaan*: ”Vain muutaman vuorokauden vanhana minut tuotiin Viipurin Sorvalin Rantakatu 3:ssa asuvan perheen hoitoon. Siihen kuului neljä naimatonta sisarusta. Silloin olivat jo kuolleet heidän vanhempansa, ortodoksisen kirkkoon kuuluva kalastaja **Nikolai Kudrafzoff**, joka lienee tullut tänne Venäjältä Tverin kuvernementista, ja hänen luterilainen vaimonsa **Wilhelmiina Eklund**. Kirkonkirjojen mukaan olen syntynyt 14.9.1898 Viipurissa.

Nämä vanhat ovat 20.1.1885 päivätyssä asiakirjassa tunnustaneet, että heidän ennen aviota syntynyt tyttärensä on heidän lapsensa ja oikeuksiensa puolesta aviolapsen asemassa. Tästä **Olga Wilhelmiina Eklundista**, joka oli äitinsä mukaan luterilainen,

tuli minun ristikummini. Hän syntyi 20.11.1859, kuoli Elimäen vanhassa pappilassa 10.3.1945 ja on haudattuna kauniin koivun alla, lähellä Elimäen siunauskappelia. Hänen nuorin sisarensa **Maria Kudrafzoff** syntyi 13.6.1872 (kuolinilmoituksen mukaan syntynyt 29.7.1872), kuoli Helsingin Koskelan sairaskodissa ja kätettiin Helsingin Lapinlahden ortodoksiseen hautausmaahan, siunauskappelista etelään vievän käytävän viereen.”

Mainitut tiedot Olga- ja Maiju-tädeistä on otettu tähän alkuun, kun muuten olisi mahdotonta määritellä kasvattajasetieni syntymäaikoja edes jollakin tavoin. On näet käynyt niin onnettomasti, että sotien aikoina monet Viipurin ortodoksisen seurakunnan kirkonkirjat ovat kadonneet. Tästä syystä ovat setieni syntymä- ja kuolinajat vain likipitäiset.

Kaupanhoitaja **Aleksander Kudrafzoff** oli käsitykseni mukaan joitakin vuosia nuorempi Olga-sisartaan ja syntynyt todennäköisesti 1860-luvun alkupuolella.” ... Perheen toinen poika **Konstantin Kudrafzoff** oli muutamia vuosia Aleksanderia nuorempi.

Aleksander eli Sasu-setä

Aleksander Kudrafzoff eli **Sasu-setä** – ”niin kuin häntä yleisesti kutsuttiin – oli ilmeisesti taitava ja tarmokas liikemies, koska hänestä tuli **J. Hallenbergin** siirtomaatavarakaupan sivuliikkeen hoitaja. Venäjänkielen taitoisena hän teki ostosmatkoja Pietarin suuriin siirtomaatavaroitten tukkuliikkeisiin ja hankki sieltä Hallenbergin kaikkiin liikkeisiin tarvittavat tämmöiset tavarat. Henkilökohtaisiksi kaupantekijäisiksi hän sai suuren pärekorillisen etelänhedelmiä, pähkinöitä, viinirypäleitä ja arbuuseja myöten. Luultavasti minä sain niistä syödäkseni enimmänsä osan. Siitäkö osaltaan johtuvat minun hyvät hampaani.”

Isä oli kuullut kerrottavan, että Sasu-setä oli koettanut saada vaimokseen **Katri Rakhosen**, Sorvalin kansakoulun johtajaopettajan. ”Tämä oli hauskanäköinen ja ryhdikäs nainen, mutta vihasi väkijuomia, joita setä käytti toisinaan aika runsaasti. Tämä lienee ollut syynä siihen, ettei asiasta tullut mitään. Minäkin muistan, että sunnuntaisin sedän luona salissa oli miehiä korttia pelaamassa ja väkijuomia siellä myös nautittiin, koska niitä oli kylmässä komerossa mm. viinejä minunkin ulottuvillani. Mutta se on sedän kunniaksi mainittava, ettei koskaan hänen seurueensa tuottanut mitään häiriötä kovaäänisyydellään.

Yhteisiä aterioita pelkäsin, sillä pikkupoikana en osannut syödä sillä lailla, kuin setä olisi tahtonut. Ehkä siitä sain sellaisen trauman, että olen sitten ollut omille lapsilleni kovin ankara ruokapöydässä. Mutta kyllä Sasu-setä minusta kovin piti. Hän kovin pelkäsi, kun kerran uhkarohkeudessaan viiden – kuuden vuoden ikäisenä riipuin aika korkealla tikapuissa. ...

Sasu-setäni oli Monrepoon VPK:n johtaja. Siksi hänen toimestaan järjestettiin kesäisin palokunnan talouden hyväksi suuret kansanjuhlat Huttutuomaan kentälle. Siellä torvisoittokunta soitteli, oli nuolenheittokilpailuja, pojille pussitappeluja pukilla istuen. Sellaisissa tulini usein alaslyödyksi. Muistanpa kerran pukilta pudotessani nyrjäyttäneeni olkapäästä käsivarteni. Joskus sain vähän rahaa, että sain ottaa osaa nuolenheittokilpailuun. Tädeillä ja muilla palokunnan naisilla oli paljon työtä voileipien

valmistamisessa ja monenlaisten virvokkeiden myymisessä juhlakansalle. Minulla ja kesätoverillani **Arvi Dahlbergilla** oli monasti etukäteen puuhaa, kun oli juhlaporttia varten hankittava köynnöksiä, jotka oli kaunistettu toisinaan lumpeenkukilla.”

Sasu-setä otti vastuulleen monia perheen hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä asioita. Kun Venäjällä kauan kytentynyt vallankumousliike leimahti suurlakoksi – johon Suomessakin yhdyttiin lokakuussa 1905 – Sasu toimitti Kaarlon, Olgan, Maijun ja Kostin pois kaupungista perheen kesänviettopaikkaan konsuli **Eugen Wolffin** huvi- laan Papulaan ja lähetti sinne hevoskyydissä paljon elintarpeita.

Sasu-sedän äkillinen kuolema

Olgaa, Mariaa, Konstantinia ja Kaarloa kohtasi vuonna 1907 ankara isku: ”Sasu-setä kuoli äkkiarvaamatta keskellä päivää J. Hallenbergin siirtomaatavarakaupassa Viipurin Pässilinnan takana. Tämä ilmeisesti tapahtui kevättälvellä 1907 ja kuolemansyyksi mainittiin suuren unilääkemäärän nauttiminen. Haudan lepoon hänet siunattiin Sorvalin ortodoksisessa pikkukirkossa. Kun setää kannettiin hautauspaikalle, oli käytävän molemmilla puolilla paljon lunta. Hän sai leposijan vanhempiensa viereen.”

Konstantin eli Kosti-setä

Muutamia vuosia Aleksanderia nuorempi **Konstantin Kudrafzoff** eli **Kosti-setä** oli nuorena liikemiehenä markkinoilla palelluttanut jalkansa, joista toiseen tuli kuolio. Näin Kaarlo oli kuullut kerrottavan. ”Sen laajenemisen estämiseksi hänen jalkateränsä leikattiin pois nilkkanivelen yläpuolelta. Siksi hän kulki kahta kainalosauvaa käyttäen. ... Kosti-sedällä oli ennen sairastumistaan hauskanäköinen, nuori morsian. Mutta setää kohdannut rampuus murskasi myös hänen sydämensä toiveet: aiottu liitto purkautui. Sen arvaa, miten kipeästi tämä koski häneen. Mutta niin jalo ja nöyrä setä oli, ettei hän koskaan asiasta puhunut ei ainakaan niin, että minä olisin kuullut.”

Pikkupojan muistoja Viipurista

Olen kuvitellut, että isän lapsuudenkoti oli koko ajan Sorvalin esikaupungissa. Vasta pikkupojan mieleen jääneitä muistoja lukiessani selvisi, että hän on asunut kotiväken- sä kanssa myös keskikaupungilla: Repolan ja Salakkalahden kaupunginosissa.

Isä kertoo: ”Kosti-sedällä lienee ollut terveenä ollessaan pieni kauppapuoti, joka kannattamattomana täytyi lopettaa. Se ilmeisesti tapahtui asuessamme kauppias **Pesososen** kivitalossa **Pietarinkadun** (myöhemmin Kannaksenkatu) varrella. Niihin aikoihin lienen ollut neli- viisivuotias, kun sedän lopetusta liikkeestä tuotiin paljon pienikokoisia, kulmikkaita sikuripaketteja. Niitä oli hauska latoa päällekkäin erilaisiin rakennelmiin. Tämä leikki on jäänyt lähtemättömästi mieleeni.

Tähän asuntoon saattanee liittyä toinenkin tapaus. Siihen aikaan oli Viipurissa liikkeellä kurkkumätää, johon kaksi tuttavaperheen poikaa oli sairastunut. Heidät vietiin

sairaalaan ja leikattiin, mutta heidän elämänsä ei voitu pelastaa. Kun tuli kysymykseen, että minutkin oli vietävä sairaalaan, oli Kummitäti (Olga) jyrkästi vastaan eikä antanut pikkupoikaansa sinne: 'Jos kuolee, niin kuolkoon kotona.' Ja semmoinen ihme tapahtui, että Kalle-poika voitti taudin ilman leikkausta. Sitä sopii pitää Jumalan hyvänä armonosoituksena."

Sitten perhe muutti Pesosen kivitalosta Pietarinkadulta **Maununkadun** varrella sijaitsevaan eläinlääkäri **Bruunin** taloon. Lyhyehkö Maununkatu on Aleksanterinkadun (myöhemmin Karjalankatu) suuntainen katu, joka alkaa Torkkelinkadun kulmasta ja päättyy Repolankadun kulmaan.

"Parin huoneen akkunat antoivat pihalle etelän puolelle, muut olivat pohjoispuolella. Eräässä huoneessa asui kaksi kauppamatkustajaa: **Tamminen** ja **Karsikko**. Kävin aamuisin näitä setiä kiusaamassa jalkapohjiin kutittamalla. Kun kerran kiusattu setä sätkäytti jalkaansa, sain hänen varpaansa suuhuni. Ansiostapa sai palkan vilkas pikkumies", toteaa isä.

Kolmas, ja viimeinen, perheen keskikaupungin asunto oli **Fredrikinkadun** varrella. Tämä lyhyt katu oli Torkkelinkadun ja Salakkalahden kadun välissä. En löytänyt tuota Aleksanterin kadun suuntaista pientä Fredrikinkatua vuoden 1939 kartasta, mutta vuoden 1913 kartasta se löytyi.

Isä muistelee: "Viimeinen asuntonne, aika hauska ja valoisa, oli lyhyen Fredrikinkadun varrella. Pihanpuolella oli **Lindenin** (Linnamon) suuri varastorakennus, jossa säilytettiin jauhoja, vesirinkeleitä, karamelleja ym. Tietysti me pikkupojat pihistimme sieltä itsellemme milloin vesirinkeleitä, milloin karamelleja. Huoneistomme suuri ja valoisa sali oli kaunis. Pihamaan aivan toisella puolella oli meijeri, jossa sai katsella voin valmistusta. Voipöydän pyörittämisestä sai palkaksi kirnupiimää, jonka juomiseen oli totuteltava. Tässä huoneistossa saimme tiedon Sasu-sedän kuolemasta. Siitä järkyttyneenä Kosti-setä sanoi: 'Herra Jeesus'.

Papulan kesät

Sasu-sedän eläessä perhe asui kesäisin Papulassa aivan Myllysaarta vastapäätä olevassa konsuli **Eugen Wolffin** huvilassa. Isä kertoo: "Huvila sijaitsi aivan rannalla niin, että avokuistin puupilareista oli vain muutama metri veteen. Ranta oli hyvin liejuinen. Kerran leikin rannassa olevan veneen peräkeulassa, mutta silloin putosin pää edellä veteen ja painuin liejuun. Juuri sinä hetkenä sattui rannalle tulemaan joku nuorukainen, joka huomasi lapsen jalkojen sätkyttelevän vedessä. Heti hän riensi kiskaisemaan pudonneen ylös. Ja niin pelastuin jälleen kuin ihmeen kautta. Itse en tätä tapausta muista, vaan se on minulle kerrottu."

Kosti-setä oli jo nuorena perehtynyt kalastukseen. Hänen apulaisinaan toimivat Papulan vesillä koululainen Arvi Dahlberg ja Kaarlo, joka oli viisi vuotta Arvi-ystävänsä nuorempi. Poikien lapsena solmittu ystävyys säilyi halki elämän. Arvi muutti keskiikäisenä miehenä sukunimensä **Somariksi**. Hän kuoli Kotkassa vuonna 1966.

Kalastuspuuhat

Isä kertoo: ”Pääasiassa laskettiin pitkää siimaa, jonka tapsiin solmittiin vetosolmulla messinkitapsilla varustetut koukut. Niissä oli elävä täkykala. Ne oli pyydetty tiheillä verkoilla tarpomista käyttämällä. Täkykalan läpi suusta peräaukkoon työnnettiin suora messinkitapsi, joka solmittiin rihmatapsiin. Minun tehtävänäni oli täkykalojen paneminen tapsikoukkuihin. Oli tärkeätä kalojen mahdollisimman virkeinä pysymiseksi, että messinkitapsit säilyivät suorina rasittamatta pikkukalan sisälmyksiä enemmän kuin mikä oli välttämätöntä. Minä olin kuitenkin monta kertaa huolimaton, ja kalat tulivat vääristyneinä tapsiin. Silloin setä otti käteensä täkykalahaavin ja napsautti sen päällä minua pyllylle. Harva se kerta, etten minä saanut kalareissulla haavinpätkää. Mutta sattui kerran, että Arvi, jonka tehtävänä oli siimaa laskettaessa soutaminen, suoritti sedän varotuksesta huolimatta työnsä kehnosti. Silloin tuli hänenkin osakseen haavinpätkästä napsaus. Ette voi uskoa, kuinka hyvilläni minä olin, että kerran sai Arvikin haavinpätkästä. Rantakaislikosta pyydytetyt täkykalat säilytettiin veneen keskellä olevassa vesisumpussa, josta niitä tarpeen tullen otin ämpäriin ja siitä panin kerrotulla tavalla koukkuihin.”

Hauenkoukuin varustettua pitkää siimaa laskettiin monet kerrrat Suomenveden pohjan vesiin. Tavallisesti soudettiin laivareittii myötäillen länteen: Huusniemen salmen kautta Lavolaan, lähelle Saimaan kanavaa. ”Kaupunkiin tulevan rautatiesillan ja Papulan maantiesillan lähellä oli aikamoisia syvänteitä. Niistä paikoin saatiin toista kiloa painavia ankeriaita. Mitä suurempi kala, sitä keltaisempi vatsa. Niiden haaviin saaminen oli konstikasta. Haavi oli pantava pyrstön alle, silloin se vetäytyi haavin pohjalle. Kaksi kultamarkkaa kilolta niistä saatiin. Huusniemen läheltä saatiin kuhia, muualta haukia ja ahvenia.” ...

”Keväisin meillä oli Huusniemen ja Markovillan välisten kaislikoiden kupeessa yksinäisiä hauenkoukkuja. Ne oli solmittu pitkänpuoleisen siiman päähän. Kukin siima oli taas kiinnitetty puukeppiin, joka oli painettu kiinni pohjamutaan. Kepistä riippui puinen haarukka, jonka ympärille osa siimaa oli kehitty. Haarukan toinen pää oli halkaistu ja siihen siima oli vedetty, mutta loppuosa oli vedessä vapaana täkykaloineen. Kun aamuisin tultiin pyydyksiä kokemaan, oli jo kaukaa nähtävissä, oliko siima haarukasta purkautunut. Jos niin oli, siitä tiesi, että hauki on pian haavissa ja sumpussa.”

Hauenkoukulla kalastamista on harrastanut sittemmin myös jälkipolvi. Lauri-veljeni poika **Timo Hysrke** on kertonut: ”Me lapset lähdimme aamulla joskus isän mukaan, kun hän koki rannalla olevaa hauenkoukkuja. Eräänä aamuna siimassa sattui olemaan niin voimakkaasti tempoileva kala, että se veti yllättäen kalastajan veteen. Isä kastui läpimäräksi. Rannalle kahlatessaan kova tupakkamies paineli takintaskuaan ja manasi:

– Pahuus, kun tupakat kastui!”

Unohtumaton veneretki

Isä kertoo: ”Ainakin joinakin kesinä tehtiin unohtumaton veneretki Papulasta Sorvaliin. Sitä varten saatiin eläinlääkäri Bruunilta, jonka saari oli verrattain lähellä meidän kesäasuntoamme, lainaksi pitkä, monihankainen, valkea ja hyväkulkuinen vene. Siihen mahduimme kaikki: Kosti-setä perää pitämään, Kummitäti (Olga), Maiju-täti,

Arvi ja minä. Sasu-setä ei ollut mukana. Eväitä, juomavettä ja kahvipannu oli mukana. Muistini mukaan matka joutui hyvin, kun kolmella airoparilla soudettiin.

Matkareitti kulki mainitun Bruunin saaren ohitse, Pikiruukin ja sen lähellä olevan pikkusaaren välitse Suomenvedenpohjaan. Matkaa tehtiin noudattaen Monrepoon rantoja. Nicolay-suvun jylhän kaunis hautasaari Ludvigstein jäi linnamaisine kappeleineen vasemmalle. Monrepoon puistoalue sivuutettiin verrattain nopeasti ja metsäiset rannat alkoivat. **Wellingin saari**, joka näkyy taiteilija **Väinö Raution** kodissamme olevassa taulussa, jää oikealle, samoin kuin vähän kauempana oleva suuri saari, jossa oli hienoja huviloita. Vinottain saaresta pohjoiseen mantereen puolella oli **Hackman**-suvun hallitsema **Herttualan** kaunis kartano. Mutta meidän kulkumme kääntyi vasemmalle Liisasaaren ohitse ja jonkin matkan päässä olevan Likolammin pienen kivisillan ja sitä kohta seuraavan rautetiesillan alitse Saunalahteen.

Siltojen takana oikealla olikin jo Sorvarin I. Sorvalin saari. Pian laskettiin vene rantaan, keitettiin kahvit, syötiin eväät ja mentiin vanhojen Kudrafzoffien haudoille. Hiljaisen hetken jälkeen palattiin veneeseen ja soudettiin Sorvalin sillan alitse oman tontin rantaan. Viereinen tontti kuului tullivirkamies **Simellin** perheelle, jonka kolme lasta tulivat kuulumaan minun leikkitovereihini. Oman talon suuressa rakennuksessa, jossa aikanaan oli asuttu, oli lastentarha ja pienessä mökissä asui **Dahlbergien** perhe ainakin joitakin vuosia. Vanhin naapurin lapsista oli **Maj-Lis**, josta tuli filosofian maisteri ja meni naimisiin **Toivo Salmen** kanssa. Tästä tuli nuorena lääketieteen tohtori ja Turun yliopiston lastentautien professo-

ri. **Gunnar Simellistä** tuli metsänhoitaja ja lienee Tampellan palveluksessa Inkeröisissä. Nuorin sisaruksista **Greta** valmistui lääkäriksi ja väitteli tohtoriksi ja on Helsingissä lastenlääkärinä. Setä ja tati olivat ahkeria ja herttaisia ihmisiä, joiden perhe-elämä oli mallikelpoista.

MONREPOSIN RANTANÄKYMÄ. TAITEILIJAJA VÄINÖ RAUTION VUONNA 1920 TEKEMÄ MAALAUUS. RAUTIO OLI ISÄNI KAARLO HYRSKEEN KOULUTOVERI. NÄITÄ RANTOJA NOUDATELTIIN UNOHTUMATTOMALLA VENERETKELLÄ, JOKA ALKOI PAPULASTA JA PÄÄTTYI SORVALIIN.

TÄSSÄ VALOKUVASSA ON OSA RAUTION MAALAUKSEN NÄKYMÄSTÄ: VASEMMALLA ON MONREPOSIN RANTOJA JA OIKEALLA NÄKYYP PIENI VELLINGIN SAARI. VALOKUVAN OTTI ROUVA ANNA-LIISA VELLINKI SORVALILAISTEN KOTISEUTURETKELLÄ 9.–11.6.1999. TÄLLE MATKALLE OSALLISTUIN SISARENI ANNIKIN KANSSA.

Heidän pihallaan oli komea hiekkaläjä lasten leikkiä. Siinä oli vieraan Kalle-pojanikin niin verratonta olla, ettei häntä tahdottu millään saada lähtemään kotimatalle Papulaan.”

Vedenhakumatalla ja omenavarkaissa

”Meidän poikien tehtävänä oli Papulassa käydä hakemassa päivittäin juoma- ja ruokavettä. Muutaman sadan metrin päässä mäellä oli huvila-alueen itäreunassa tiilirakennus, jonka seinässä oli ulkopuolella vesiposti. Hanasta kääntämällä juoksi kirkas vesijohtovesi astioihimme. Arvin astiat olivat luonnollisesti suuremmat kuin minun.

Ilmeisesti tällaisen matkan yhteydessä sattui seuraavanlainen tapaus. Huvila-alueen itäportista oikealle jonkin matkan päässä oli suuri rautatieläisten asuintalo. Talon eri-ikäiset pojat eivät suinkaan suloisesti katselleet meitä huviloitten poikia. Oli syntynyt heidän ja meidän välillemme jonkinlainen rotuviha. Muistan, että kerran syntyi kivisota. Oikeassa kädessäni oli parhaillaan kivi, kun vihollispuolelta singahti kivi ja sattui suoraan sormiani vasten. Kahden kiven väliin jäädessään halkesi pahannäköisesti nimettömän sormeni pää. Siitä tulvi kovasti verta. Siihen jäi tappelu, ja vesiastioita retuuttaen palasimme kotiin. Siellä sormi kunnollisesti sidottiin ja se parani hyvin. Kuitenkin jäi ruhjoutunut sormenpää hiukan leveämmäksi kuin toisen käden vastaava.

Erään toisen huvilan **Saarenheimo**-nimisten poikien kanssa oli minulla pikkukahinoita. Muistan, että onkimatkalla kerran panin **Taunon** niskasta puseron alle eläviä kiiskiä. Parku ja hauskuus olivat kuitenkin eri miehillä...

Papulassa olin joskus Kosti-sedälle aika ilkeä. Kun hän käski minua jotakin tekemään, jyrkästi kieltäydyin. Ja kun hän puolestaan piti kiinni vaatimuksestaan, saatoin

ruveta setää pilkkaamaan hänen rampuudestaan. Pian hän unohti pahuuteni ja antoi pyytämättäkin anteeksi. Uskollisesti hän miltei joka päivä opetti minua lukemaan ensin tavaamalla ja sitten suoraan lukien. Kerrotunlainen pahuuteni johtui osaksi ymmärtämättömyydestä, enhän ollut vielä koulussakaan.

Kesänviettopaikkamme joittenkin huviloitten äärellä kasvoi marjapensaita ja omenapuita. Eipä ihme, että me syksyisin Arvin kanssa olimme omenavarkaisilla. Kun oli saatu taskut täyteen, juostiin mäelle ja kiivettiin isojen mäntyjen yläoksille saalista syömään. Ei sinnepäin vahtiukko osannut tulla. Siellä tuntui olo koko lailla turvalliselta. Mutta yhtäkkiä jostain syystä menetin tasapainoni ja putosin alaspäin. Puun alla oli suuria, teräväsärmäisiä kiviä, sen vieläkin muistan. Niin ihmeellisesti kuitenkin kävi, että putosin alempana olevaan oksanhaarukkaan, johon jäin tukevasti. Oli jälleen tapahtunut Jumalan ilmeinen varjelus pahuudestani huolimatta. Myöhemmin tapausta muistaessani olen nähnyt sen Jumalan minulle antamaksi vakavaksi kehotukseksi parannukseen.”

Miten Hyske-sukunimi syntyi

Kosti-sedän hyvän valmennuksen ansiosta Kaarlo oppi lukemaan, kirjoittamaan ja laskemaan jo ennen kouluun menoaan. Hän joutui kuitenkin kansakoulun ensimmäiselle luokalle aakkosia opettelemaan. Kun Kaarlo parin päivän kuluttua kertoi opettajalle, mitä kaikkea hän jo osaa, tämä lähetti hänet kansakoulun tarkastajan puheille. Niin hänet sitten siirrettiin tarkastajan suostumuksella II luokalle.

Ensimmäisenä opettajana keskikaupungin kansakoulussa oli vanhanpuoleinen neiti **Corander**. Hänen johdollaan opeteltiin ulkoa virsi *Synkkä yö ol' maailmassa*. Samoihin aikoihin koulussa laulettiin myös heimolaulua *Käy Suomenlahdella hyskyt*. Kaarlo ihastui niin kovasti tämän laulun sanoihin, että kun hänen sukunimensä **Brusk** ei häntä yhtään miellyttänyt, hän ehdotti suomalaiseksi nimekseen H y r s k y. Isä toteaa, että ”onneksi lopun y-vokaali muuttui e:ksi nimen muutoksen tapahtuessa. Näin syntyi H y r s k e-nimi. Kun sukunimien suojaamisesta ei 1900-luvun alkupuolella vielä tiedetty, on olemassa myös Hyskeitä, jotka eivät kuulu meidän sukuunne.”

Elämää Sorvalin mökissä

Kesän alussa 1907 Olga (Kummitäti), Maria (Maiju-täti) Konstantin (Kosti-setä) ja Kaarlo (Kalle) muuttivat Fredrikinkadun vuokrahuoneistosta omaan mökkiinsä Sorvalin Rantakatu kolmen portinpieleen. Isä kertoo, että ”mökin kamarin puoli oli alkuaan ollut verkonkuivatusvaja, josta oli tehty ihmisasunto, mutta rossipermantoa siinä ei ollut, vain multiaiset kiersivät seinävieriä. Ponttaamattomista leveistä laudoista olevan lattian Kummitäti peitti räsymatoilla, jotta talvisin olisi hiukan lämpimämpää. Keittiö oli rakennettu myöhemmin ja siinä oli oikea rossipermanto, joten sen lattia oli talvellakin siedettävä. Siihen lienee vaikuttanut myös se, että keittiön hellaa kylmänä aikana runsaasti lämmitettiin. Hellan takana oli suuri leivinuuni, joka ulottui pääasiasa kamarin puolelle. Se oli hyvä lämpiämään, siitä syystä tädit täkkejä tikatessaan tarkenivat talvisinkin. He nukkuivat sivuseinillä. Me Kosti-sedän kanssa oleskelimme